

Hleb (naš) vlaški nasušni.

Povodom knjige Pauna Es Durlića, *Sveti jezik vlašskog hleba*.
Slikovnica sa rečnikom u 40 slika, Beograd, Balkankult, 2010.

Koliko god da možda mislite da znate o hlebu, religijskoj simbolici, mitološkim ili kosmološkim sistemima pojedinih etničkih grupa sa ovih prostora ili o kultu predaka ili mrtvih, kada pročitate knjigu *Sveti jezik vlašskog hleba*, etnologa Pauna Es Durlića, svakako ćete saznati još mnogo toga novog. Jedan od razloga za to počiva na činjenici da je autor prilikom izrade ove studije baratao više nego imponantnim etnografskim materijalom. Inače poznat kao vrsan terenski radnik, Durlić u studiji o hlebu raspolaže materijalom koji je sakupljao dvadesetpet (25!) godina, na stotinu pomanskih obreda u sedamdeset vlaških sela a koji čini i kolekcija od 1000 hlebova i oko 30000 fotografija sa terena. Prva vrednost studije o kojoj je reč je sasvim očigledna - retka su istraživanja koja su dugi niz godina u kontinuitetu obezbedila građu za razmatranje pojedinačnih fenomena iz kulture bilo koje etničke grupe.

U poslednje vreme, svedoci smo izuzetne popularnosti vlaške kulture i, pre svega, vlaških verovanja i obredne prakse u javnosti u Srbiji. Priče o "vlaškoj" magiji - naročito onoj "crnoj", ali i o "obožavanju" mrtvih i brojnim "neobičnim" ritualima, često se pojavljuju na stranicama skandalističkih novina i časopisa, a kvazinaučne publikacije pisane, uglavnom, od strane novinara koji su se proglasili stručnjacima "vlaholozima" beleže ogromne tiraže. Iskrivljena i vulgarizovana slika vlaške kulture koja na ovaj način dolazi do zainteresovane javnosti svakako sa sobom nosi veliki publicitet ali i brojne negativne posledice. Ovde dolazimo do drugog kvaliteta Durlićeve studije - pisao ju je etnolog velikog istraživačkog iskustva, koji je, pritom, etnolog poreklom Vlah iz istočne Srbije. Dobro poznate polemike o prednostima i manama etskih ili emskih pristupa kulturnim fenomenima sada se konačno kompletiraju drugim činiocem pomenutog para - imamo studiju autora "insajdera" koji je odlično upućen u relevantni kulturni kontekst. Ovim se donekle koriguje i činjenica da su u domaćoj etnologiji/antropologiji o fenomenima iz kulture Vlaha uglavnom radove objavljivali autori "autsajderi", naročito imajući u vidu da istočna Srbija u domaćim naučnim krugovima nezvanično slovi za "raj za etnologue". Da ne budem pogrešno shvaćen, naravno da ne smatram da "tuđa" kultura ne može i ne treba da se istražuje, ovde samo pokušavam da istaknem značaj izbalansiranosti pristupa.

Treći kvalitet koji studija Pauna Es Durlića donosi jeste sam njen predmet. O obrednim hlebovima i simbolici elemenata koji se na njima nalaze nije se puno pisalo u domaćoj nauci - Kulišićeva razmatranja agrarne simbolike obrednih hlebova verovatno su najpoznatiji pokušaj bavljenja ovom problematikom. Autor je svoju studiju u podnaslovu duhovito nazvao "slikovnicom" a činjenica da nam donosi preko četrdeset kvalitetnih fotografskih zapisa i skica predstavlja dodatni kvalitet. No, iako veoma slikovita, Durlićeve studija je

mnogo više od slikovnice. U uvodnom poglavlju nazvanom *Minijatura o Vlasima istočne Srbije*, na veoma koncizan način Durlić nas upoznaje sa geomorfološkim karakteristikama kraja, etničkom, društvenom i kulturnom istorijom Vlaha i naroda u njihovom okruženju, osnovnim vlaškim podgrupama i relevantnim statističkim podacima.

Iako se u studiji mogu pronaći podaci o hlebovima koji se upotrebljavaju u božićnim ili svadbenim ritualima, autor je kroz priču o upotrebi obrednih hlebova, pre svega - u pomanama, čitaocima približio jedan interesantan aspekt duhovne kulture Vlaha. Kroz simboliku obrednih hlebova autor je predstavio dve osnovne grupe pomana kao i njihove brojne varijacije, ali i objasnio bogatu kosmogoniju koja stoji u pozadini ovih ritualnih praksi. Trodelna vertikalna struktura sveta ("donji", "ovaj" i "gornji") i dvodelna horizontalna ("ovaj" i "onaj"), svastika, sunčev ili svetački oreol, mesec, dani u nedelji ili šesnaest "zakona" koji pomažu pelazak u raj, samo su mali deo bogate simbolike koja se može pronaći na obrednim hlebovima kod Vlaha. Autor ove elemente tumači kao slova ili znake a njihovu kombinaciju na obrednim hlebovima kao specifičan "jezik". Na ovaj način "pročitani" obredni hlebovi donose nam neverovtan mitološki i kosmološki sistem vlaške populacije i do detalja nam objašnjava način na koji se u ovoj kulturi konceptualizuje život i "život" posle života. Kako autor odlično primećuje i iznosi kao jedan od osnovnih zaključaka, upravo zahvaljujući komunikaciji putem obrednih hlebova, ova verovanja i čitav konceptualni sistem konzervirani su i prenošeni vekovima na nove generacije. Analizirajući simboliku obrednih hlebova i svet koji nam ona otkriva, Durlić takođe zaključuje da bi trebalo promeniti stav o Vlasima kao "nekrolatrima" koji su opsednuti smrću i posmatrati ove običaje kao delove "kulta besmrtnog života" koji je primereniji vlaškoj kulturi.

Na kraju, mora se pomenuti da se autor obraća čitaocima izuzetno pristupačnim jezikom, objašnjava etimologiju najznačajnijih vlaških termina vezanih za problematiku koju obrađuje i vešto povezuje sadašnji trenutak i potencijalne kulturne uticaje koji su kroz istoriju oblikovali vlaški kulturni element. Knjiga je, kako je pomenuto, bogato ilustrovana, fotografije su u koloru, što, na žalost, nije čest slučaj u domaćoj produkciji a tekst koji prati fotografije predstavlja čitve tematske celine. Čini se da je autor na veoma dobar način predstavio jednu od kulturnih specifičnosti kraja u kojem radi kao kustos a imajući u vidu broj kolega koji su angažovani u muzejima širom zemlje, prava je šteta što ovakvih studija u domaćoj etnologiji nema više.

Pročitajte ovu knjigu.

Danijel Sinani